

Correctievoorschrift VWO

2009

tijdvak 1

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-02-806 van 17 juni 2002 en bekendgemaakt in Uitleg Gele katern nr 18 van 31 juli 2002).

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.
- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door de CEVO.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 77 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 Beoordelingsmodel

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

1 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het beleid van Napoleon paste binnen het gelijkheidsideaal van de Franse Revolutie, omdat in de bezette gebieden het gedachtegoed van de revolutie via wetgeving werd opgelegd/de Code Napoleon werd ingevoerd / de voorrechten van de adel werden afgeschaft / de dienstplicht werd ingevoerd voor alle mannen 1

- Het beleid van Napoleon was in strijd met het gelijkheidsideaal van de Franse Revolutie, omdat hij alleenheerser werd / zijn familieleden tot vorst benoemde / democratische tendensen in de bezette gebieden onderdrukte 1

2 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De opstellers van de brief gaan ervan uit dat de soldaten (net als zij) van mening zijn dat ieder die zich tegen het revolutionaire Frankrijk verzet een tiran/verrader/rebel is / verwachten van de soldaten dat zij hun radicale politieke opvattingen delen / dat de soldaten zich met volledige toewijding zullen inzetten voor het republikeinse Frankrijk 2
- Dit kan worden verklaard doordat (één van de volgende verklaringen) 2
 - het nieuwe revolutionaire bewind pretendeerde de hele bevolking te vertegenwoordigen.
 - de algemene dienstplicht het nodig maakte de soldaten politiek te motiveren hun leven voor het vaderland te riskeren.
 - de verworvenheden van de revolutie verdedigd moesten worden.

3 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Er was sprake van restauratie op politiek gebied, omdat in Frankrijk de monarchie (van de Bourbons) werd hersteld 1
- Er was sprake van continuïteit met de Napoleontische periode, omdat de constitutie bleef bestaan 1

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een politieke reden is, dat de steun van de bevolking/het parlement voor de oorlog niet mag worden verspeeld met een verslag als dat van Russell, dat ook de schaduwzijde van de oorlog laat zien • Een militaire reden is, dat de vijand door de publicatie militair gevoelige informatie krijgt, zoals opgemerkt wordt door Kingscote / dat zo kon worden voorkomen dat de incompetentie van de legerleiding bekend werd 	<p>1</p> <p>1</p>
5	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een pacifist herkent zich in het artikel van Russell, omdat in de beschreven actie duidelijk de zinloosheid van het massaal opofferen van mensenlevens / een beeld van de slachtingen die oorlogen met zich meebrengen naar voren komt • Een militarist herkent zich in het artikel van Russell, omdat het artikel de glorie van de Lichte Brigade beschrijft, die met heldenmoed de kanonnen van de vijand trotseert / blindelings het gegeven bevel gehoorzaamt / in traditionele formatie de vijand tegemoet rijdt 	<p>1</p> <p>1</p>
6	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In de Britse pers (met name in de artikelen van William Russell in de Times) verschijnen op dat moment kritische artikelen (over het Britse leger/de slechte verzorging van de Britse soldaten op de Krim) • Met deze foto wordt een “bewijs” geleverd dat de Britse regering/legerleiding wel goed voor de soldaten zorgt, waardoor de kritiek op de regering zal afnemen/de publieke opinie weer achter de regering zal gaan staan 	<p>1</p> <p>2</p>
7	<p>maximumscore 2</p> <p>De juiste volgorde is 3, 4, 6, 1, 2, 5.</p> <p><i>Opmerking</i> <i>Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt één scorepunt toegekend.</i></p>	
8	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Na de Slag bij Sedan</p> <ul style="list-style-type: none"> • verandert de oorlog tussen het geregelde Duitse en Franse leger in een guerrilla van gewapende burgers/francs-tireurs aan Franse zijde • wat later, na het uitroepen van de Commune (in het belegerde Parijs), overgaat in een burgeroorlog tussen de Franse regering en de communards 	<p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 3

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

- een gebeurtenis uit of vlak na de oorlog van 1870-1871 (bijvoorbeeld het uitroepen van het Duitse keizerrijk in het paleis van Versailles in 1871 / de gedwongen overdracht van Elzas-Lotharingen) 1
- een juiste uitleg waardoor deze gebeurtenis het nationalisme in Duitsland bevorderde (bijvoorbeeld het uitroepen van het keizerrijk/het bereiken van de nationale eenheid versterkte het enthousiasme voor de nieuwe staat / de inlijving van Elzas-Lotharingen vergrootte/versterkte de Duitse staat) 1
- een juiste uitleg waardoor deze gebeurtenis het nationalisme in Frankrijk bevorderde (het uitroepen in de spiegelzaal in Versailles werd als beledigend ervaren/de Franse eer was geschonden door het afstaan van Elzas-Lotharingen) 1

Opmerking

Alleen als na het noemen van een juiste gebeurtenis een juiste uitleg wordt gegeven, worden scorepunten toegekend.

10 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Bismarck wist dat Duitsland in een toekomstige oorlog Frankrijk tegenover zich zou krijgen vanwege de revanchegedachte. Oorlog met Frankrijk en Rusland zou een tweefrontenoorlog betekenen, en dat wilde Bismarck voorkomen 2
- Na het ontslag van Bismarck ging Duitsland over op een *Weltpolitik* / voerde Duitsland een actiever/agressiever buitenlands beleid/streefde het naar erkenning/een 'plaats onder de zon' als grote mogendheid, waardoor Rusland en Frankrijk zich zo bedreigd voelden dat zij toenadering tot elkaar zochten 1
- Door het Von Schlieffenplan kon de tweefrontenoorlog worden voorkomen, doordat eerst Frankrijk verslagen zou worden (en daarna Rusland kon worden aangepakt) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

11 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In de bronnen worden als oorzaken genoemd:

- De annexatie van Elzas-Lotharingen door Duitsland na 1871/de afloop van de Frans-Duitse oorlog/het levend houden (op school/in de pers) van de revanchegedachte 1
- Het streven van Duitsland naar de wereldmacht (tegen Groot-Brittannië gericht)/de Duitse angst voor omsingeling/*Einkreisung* door het bondgenootschap (van Groot-Brittannië, Frankrijk en Rusland) 1
- Je aarzelt over het gebruik van deze twee bronnen als bewijs voor de hypothese, omdat (twee van de volgende): 2
 - beide bronnen achteraf zijn opgetekend, wat de bronnen onbetrouwbaar maakt (omdat de herinneringen sterk gekleurd zijn door latere ervaringen).
 - beide auteurs geen belangrijke politici/beleidmakers zijn geweest (waardoor zij niet over alle informatie konden beschikken/hun informatie alleen uit de (propaganda)pers komt).
 - alleen de sfeer in het land wordt beschreven waar zij op dat moment zijn/de invloed van propaganda groot is.
 - Een Engelsman minder goed kan inschatten wat er in Duitsland/onder Duitsers leeft.

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Uit deze beschrijving blijkt dat de Franse en Duitse soldaten slachtoffer zijn van de gevechten/hun eigen officieren die hen in de loopgraven houden / de slechte omstandigheden in de loopgraven (wat het beeld van slachtoffer bevestigt) 1
- Maar de Duitsers doden ook hun tegenstanders bij de verovering van vijandige loopgraven / beschikken over moorddadige mijnenwerpers (wat het beeld van slachtoffer niet bevestigt/meer aansluit bij het beeld van dader) 1
- Dit beeld is te verklaren omdat de frontsoldaten in hun herinneringen (meestal) een gekleurd beeld geven van hun eigen optreden/hun eigen (mis)daden vaak verdrongen hebben 1
- Maar aan deze bron is door de schrijver niets meer veranderd, omdat dit een brief van een gesneuvelde soldaat is, die niet gekleurd kan zijn door latere ervaringen / afstand tot het verleden 1

Vraag	Antwoord	Scores
13	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> In een oorlogseconomie wordt de productie gericht op de oorlog in plaats van op de vraag van de consument / de overheid bepaalt de economie / er is geen volledig vrije markt meer 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Ford gaat ervan uit dat hij aan de eisen van de regering kan voldoen en tegelijkertijd in kan spelen op de vraag naar auto's (als zelfstandig ondernemer in een liberale markteconomie), wat Baruch niet gelooft 	1
14	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens Hahn jr. is Wilson geveld door/ het slachtoffer van zijn eigen idealen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> omdat hij tijdens de conferentie niet weet vast te houden aan zijn idealen, want hij stemt bijvoorbeeld in met de nieuwe grenzen van Duitsland, die strijdig zijn met het nationaliteitsbeginsel / het zelfbeschikkingsrecht uit zijn Veertien Punten / hij niet in staat is het Amerikaanse Congres mee te krijgen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Clemenceau en Lloyd George hebben Wilson het nastreven van zijn idealen onmogelijk gemaakt, door hun wraakgevoelens tegenover Duitsland (waardoor Wilsons idealisme geen kans krijgt) / zij blijven bijvoorbeeld vasthouden aan koloniën/territoriale eisen die niet te rijmen zijn met het zelfbeschikkingsrecht uit de Veertien Punten 	1

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

- 15 maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat de moedernegotie de graantoevoer vanuit de Oostzee naar de Hollandse steden verzorgde. Op deze manier kwam er een ruimere voedselvoorziening voor de bevolking waardoor de steden in Holland verder konden groeien.
- 16 maximumscore 2**
Voorbeeld van een juist antwoord is:
De halvering van het aantal ploegen is een aanwijzing dat boeren hun akkers omzetten in weilanden waarop ze vee lieten grazen. Boeren schakelden over naar zuivelproductie of vetweiderij waarbij ze produceerden voor de stedelijke markt/export.
- 17 maximumscore 2**
Uit het antwoord moet blijken dat:
- uit de bron naar voren komt dat het gebrek aan vrijheid van godsdienst het vertrek uit Antwerpen heeft veroorzaakt
 - herovering van Antwerpen voor Amsterdam (en de Republiek) schadelijk zou zijn, omdat dan de handel in Antwerpen zich weer zal herstellen (omdat de voorwaarden daar beter zijn)

Vraag	Antwoord	Scores
18	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rond 1650/na het sluiten van de Vrede van Munster een nieuwe situatie ontstaat • waarbij de periode van oorlog met Spanje/de Zuidelijke Nederlanden is afgesloten / er een definitieve scheiding tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden is ontstaan 	<p>1</p> <p>1</p>
19	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • In dit fragment wordt beschreven dat goederen uit schepen (uit binnen- en buitenland, in een mum van tijd) door inwoners/handelaren uit Amsterdam opgekocht/gelost worden en opgeslagen in de stad (wat past bij de stapelmarkt) • De stapelmarkt/deze manier van handeldrijven leidde tot de economische bloei van de Republiek, omdat de stapelmarkt de (werkgelegenheid in de) nijverheid/een groot aantal samenhangende bedrijfstakken stimuleerde en voor een stabiele economische groei zorgde / de concurrentiepositie van de Republiek versterkte 	<p>1</p> <p>1</p>
20	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een verklaring waarbij de demografische factor een rol speelt, is de relatief hoge huwelijksleeftijd/het grote aantal ongehuwden/de sterke migratie van platteland naar stad die leidden tot een vrijere partnerkeuze/een verandering van de rolpatronen/zelfstandiger vrouwen • Een verklaring waarbij de economische factor een rol speelt, is de belangrijke rol van de vrouw in het gezin dat de productie-eenheid vormde / dat veel vrouwen partner in het bedrijf waren / dat veel mannen op zee waren, waardoor de vrouwen het gezin/bedrijf thuis draaiende moesten houden 	<p>2</p> <p>2</p>
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Door een Amsterdams schip de naam te geven van een Groningse Borg / meerdere wapenschilden op het schip aan te brengen, proberen de Staten-Generaal een eenheid binnen het land aan te geven / wordt tot uitdrukking gebracht dat de scheepvaart/de marine niet alleen een Amsterdamse zaak is, maar ook van belang voor de rest van de Republiek.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
22	<p>maximumscore 6</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het schip eerst vecht in de Noordse Oorlog om de handel van de moedernegotie/de graanhandel door de Sont/de Oostzee veilig te stellen, een voorwaarde voor de latere bloei van de Republiek • het schip daarna tegen de Portugezen vecht om de handel in koloniale producten veilig te stellen, die de economische bloei van de Republiek in de zeventiende eeuw mogelijk maken • het schip ten onder gaat in de strijd tegen Engeland, die als sterkere nationale staat de concurrentieslag met de Republiek in de achttiende eeuw uiteindelijk zal winnen 	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>
	<p><i>Opmerking</i></p> <p><i>Alleen als per genoemde oorlog een verband met de ontwikkeling van de handel van de Republiek wordt gelegd, worden telkens twee scorepunten toegekend.</i></p>	
23	<p>maximumscore 3</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • de (vee)boeren in het westen en noorden (de zeegewesten) van de Republiek getroffen werden door afzetproblemen in de handel overzee (door mercantilistische maatregelen van de buurlanden) / toenemende concurrentie uit Engeland / stijgende belastingdruk <p>maar</p> <ul style="list-style-type: none"> • in het oosten (de landgewesten) de boeren voornamelijk produceerden voor eigen gebruik/meer gemengd bedrijf hadden, waardoor zij minder getroffen werden door de (gevolgen van deze) economische crisis, dan de boeren in het westen en noorden die afhankelijker waren van de buitenlandse handel 	<p>1</p> <p>2</p>
24	<p>maximumscore 4</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doordat de Doelisten teruggrijpen op oude rechten (zoals het herstel van de macht van de gilden) hun eisen conservatief genoemd kunnen worden • doordat de Doelisten meer zeggenschap willen voor de burgerij / de macht van de regentenoligarchie willen verkleinen, hun eisen progressief genoemd kunnen worden • een verschil met de patriotten is, dat de Doelisten de stadhouder steunen/steun bij hem vragen / de patriotten de stadhouder bestrijden / de regenten niet uitsluiten • een overeenkomst tussen Doelisten en patriotten hun verzet tegen de regentenoligarchie/het opkomen voor de (kleine) burgerij is 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 1</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Bezwaar tegen het gebruik van deze bron kan zijn dat het hier gaat om een eenzijdige beschrijving / een beschrijving door een tegenstander van de Doelisten.</p>	
26	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het aantal Nederlandse schepen dat oostwaarts de Sont passeert, stijgt (veel) minder snel dan de totale scheepvaart door de Sont/laat tot 1775 stijging zien/daalt rond 1780 pas zeer sterk, wat aantoont dat de economische achteruitgang relatief is • Het aantal schepen dat de Sont oostwaarts passeert zegt niets over de (waarde/het volume van de) lading / de waarde van de retourlading. Daardoor kun je geen conclusie trekken over de ontwikkeling van het volume/de handelswaarde 	<p>2</p> <p>2</p>
27	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als patriot is je visie op de achteruitgang van de Republiek dat de vroeger zo actieve kooplieden niet meer productief investeren, maar hun geld verspillen (aan landhuizen) / beleggers in plaats van ondernemers zijn geworden/lethargisch/decadent/weinig innovatief geworden zijn • wat in de bron naar voren komt door (de twee volgende): <ul style="list-style-type: none"> – de luxueuze buitenplaats. – de naam van het landhuis ("Oost Rust") / de koopman (in het gedichtje) die nu van het rustige landleven geniet. 	<p>2</p> <p>2</p>

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 3 juni naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- bron 1 ontleend aan: R.R. Palmer, *Twelve who ruled, the year of the Terror in the French Revolution*, Princeton 1969, pag. 83.
- bron 2 ontleend aan: www.runet.edu/~wkovarik/class/history/treasury/300.russell.html
- bron 3 ontleend aan: www.creimeanwar.org/cwrsentry.html
- bron 4 Phillip Knightley, *Geschoten, oorlog in beeld, verslagen en foto's van het front, Vianen/Antwerpen 2004*, pag. 17.
- bron 5 M. Arthur, *Vergeeten stemmen uit de Grote Oorlog*, Amsterdam 2002, pag. 25.
- bron 6 M. Arthur, *Vergeeten stemmen uit de Grote Oorlog*, Amsterdam 2002, pag. 24.
- bron 7 Willem Melching en Marcel Stuivenga, *Ooggetuigen van de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam 2006, pag. 75-76.
- bron 8 ontleend aan B. Baruch, *My own story*, New York 1957, pag. 309-310.
- bron 9 Leo de Vries, *De Notenkraker, een fascinerende selectie uit de jaargangen 1907-1936*, Laren 1974, pag. 104.
- bron 10 J.H. Kluiver, *De soevereine en independente staat Zeeland, de politiek van de provincie Zeeland inzake vredesonderhandelingen met Spanje tijdens de tachtigjarige oorlog tegen de achtergrond van de positie van Zeeland in de Republiek*, Middelburg 1998, pag. 203 en 272.
- bron 11 Hans den Haan, *Moedernegotie en grote vaart, een studie over de expansie van het Hollandse handelskapitaal in de 16e en 17e eeuw*, Amsterdam 1977, pag. 172.
- bron 12 Willem van de Velde en C.W.M. van Helbergen, *'s Lands schip Verhildersum. Drie tentoonstellingen rond een tekening van Willem van de Velde*, Groningen/Leens, Rijksuniversiteit/Noordelijk Scheepvaartmuseum/Stichting Borg Verhildersum, 2001.
- bron 13 L. Fuks (ed.) *De zeven provinciën in beroering, hoofdstukken uit een Jiddische kroniek over de jaren 1740-1752 van Abraham Chaim Braatbard*, Amsterdam 1960, pag. 76.
- bron 14 Jonathan Israel, *Nederland als centrum van de wereldhandel*, Franeker 1991, pag. 377.
- bron 15 *Hollands arcadia, of de vermaarde rivier Den Amstel, zig uitstreckende van Amsterdam af door Ouderkerk, Abcoude, Baambrug tot Loendersloot*, Gemeentearchief Amsterdam.